

БАГАТОГРАННІСТЬ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В. М. ВЕРХОВИНЦЯ

Одним з найталановитіших діячів української культури є Василь Миколайович Верховинець (Костів) (1880–1938) – видатний вітчизняний педагог, етнограф, хореограф, музикознавець, композитор, диригент, який у 1920-1922 рр. працював у Полтавському інституті народної освіти.

У ході наукового пошуку з'ясовано, що аналіз педагогічної спадщини В. М. Верховинця висвітлили у своїх працях Г. М. Васильченко (“Музика була його стихією і покликанням”), М. В. Максименко (“Культурно-просвітницька діяльність Василя Миколайовича Верховинця у Полтавському інституті народної освіти”), В. Золочевський (“Українська народна пісня в творчості В. М. Верховинця”) та ін.

Любов до народної пісні й танцю, а також виняткові музичні та педагогічні здібності визначили майбутній життєвий і творчий шлях В. Верховинця. Після отримання диплому “Городського народного учителя” в учительській семінарії м. Самборі, починає викладати в народних школах міста Калуша, сіл Бережниця та Угринева, де керував великими учнівськими хорами м. Калуша та сіл Бережниця та Угринева [1, с. 462].

У цей же час педагог усвідомлює необхідність упровадження у навчально-виховний процес елементів української народної творчості, наповнення його елементів національним змістом. Розпочинає етнографічно-дослідницьку роботу: записує окремі пісенні, танцювальні, ігрові фольклорні зразки.

Свою педагогічну діяльність поєднує з роботою в театрі “Руська бесіда”, де познайомився з провідним тоді актором Миколою Карповичем Садовським [1, с. 463]. Захоплюється майстерною грою корифеїв української сцени, виступає разом з ними, вчиться у них. Киян чарували його тенор і майстерна гра в різних за своїм сценічним характером ролях. Життя театру проходило в гастрольних поїздках по Україні. Користуючись нагодою, виїжджає на села, і, запалений порадами М. Лисенка, глибоко вивчає побут і творчість українського народу. Ці етнографічні та фольклорні дослідження дали можливість зібрати й обробити багатий матеріал, на базі якого він будує свої теоретичні узагальнення і практичну діяльність.

У 1912 р. виходить у світ його перша наукова праця “Українське весілля”, де автор глибоко аналізує українські народні пісні весільного ритуалу села Шпичинці. “Весілля в Шпичинцях” – перший в Україні твір, у якому широко представлений музичний матеріал і зроблено надзвичайно цінні й цікаві теоретичні узагальнення.

У 1920–1922 рр. педагог очолював кафедру мистецтвознавства у Полтавському інституті народної освіти, керував студентським хором, викладав курси “Дитячі ігри” та “Мистецтвознавство”. Педагог читав лекції з методики музичного виховання, музики, проводив практичні заняття з диригування, сольфеджіо, музичного інструменту. З метою формування національної культури майбутнього вчителя, працюючи зі студентським хором Полтавського інституту народної освіти та іншими хоровими колективами, педагог дотримувався принципів єдності теорії й практики, наочності, використовував фольклорний матеріал. З метою пропаганди і популяризації української народної творчості і хорової культури педагог організовував концертні виступи очолюваних ним художніх колективів. Саме в цей період В. М. Верховинець завершує свою багаторічну роботу – репертуарно-методичний посібник “Весняночка” (1925). Досліджуючи український фольклор, він дійшов висновку, що значного виховного ефекту можна досягти шляхом комплексного використання елементів музичного, хореографічного і драматичного мистецтва у рухливій музичній грі. Він говорив: “Гра – є наймиліша хвилина, котрої потрібно дитині для всебічного виховання її молоденького тіла, розуму та індивідуальних здібностей”. Працюючи над “Весняночкою”, педагог поставив конкретні завдання: “виховання фізично здорового, етично стійкого, інтелектуально розвинутого майбутнього члена суспільства” [2, с. 67], формування його національної культури. Ознайомившись зі змістом репертуарно-методичного посібника, звернемо увагу на те, що ігри і пісні в ньому зібрано і укладено за певним принципом, а саме: у першому розділі автор дає методичні рекомендації і пояснення щодо виховного процесу з використанням рухливих музичних ігор, у другому – пропонуються ігри та пісні на різні теми. У наступних розділах всі ігри та пісні упорядковано до кожної пори року. У репертуарному матеріалі ігри розташовано в порядку поступового ускладнення, відповідно до цього їх почергово можна використовувати у відповідності від зменшення до збільшення віку дитини. У даному аспекті проявляється принцип систематичності і поміркованості у проведенні ігор з молодшими школярами. Систематичність вимагає послідовного і безпосереднього підходу від нижчого до вищого ступеня викладання і учіння. При такому переході кожний елемент засвоюваного учнями ґрунтується на раніше набутих знаннях і виступає як їх логічний розвиток.

Музичні ігри, розроблені і описані автором посібника, ввібрали в себе кращі зразки народного пісенного фольклору та хореографії. На основі народної педагогіки він розробив їх драматургію, майстерно поєднавши спів, хореографію і дії сценічних образів, реалізуючи через них навчальну мету.

Рухливу музичну гру Василь Миколайович використовує як ефективний засіб всебічного розвитку дитини: фізичного,

інтелектуального, морального (доброзичливості, чуйності, чесності, ввічливості, працьовитості та ін.).

1 березня 1926 р. педагога затверджено на посаді професора Полтавського інституту народної освіти.

Не припиняється і хореографічна діяльність педагога. Він викладає українські народні танці у трудшколі ім. І. Котляревського у м. Полтаві, працює балетмейстером у Харківському театрі музичної комедії. Свою роботу В. М. Верховинець будує на дослідженому і систематизованому фольклорному матеріалі, викладеному в науковій праці “Теорія українського народного танцю” (1919), мету якої педагог визначив так: “1) дати вказівки щодо вивчення рухів народного танцю – сольного, парами і масового в колі; 2) дати змогу нашій молоді, а особливо нашому учнівству, вивчати в першу чергу свій танець, а не захоплюватись ... еквілібристикою танцюристів в українських костюмах; дати змогу кожному громадянину не тільки милуватися своїм танцем, але й самому брати участь у танцях і водити їх аж ж до глибокої старості” [2, с. 70]. Методику вивчення українського народного танцю педагог базує на принципах послідовності й наступності.

Педагогічна і культурно-просвітницька діяльність з мистецькими колективами відзначається новаторським характером, обґрунтуванням сутності, художніх особливостей і виховного значення національного мистецтва, розробкою складних синтетичних жанрових форм. Ці ідеї педагог реалізує у діяльності організованого ним у 1930 р. жіночого театралізованого хорового ансамблю “Жінхоранс”. Колектив у своїх виступах уперше представив новий сценічний жанр – театралізовану пісню, основоположником якого став В. М. Верховинець, багато гастролював по Україні та за її межами, а в 1935 р. оформився у Державну капелу.

Значний внесок педагог зробив і в галузь українського хореографічного мистецтва. Він став постановником першого національного балету “Пан Каньовський” у Харківському оперному театрі (1931). На основі народнотанцювального мистецтва, технічно збагаченого та наближеного до класичного, народився перший український національний балет, основоположником якого був В. М. Верховинець.

Отже, професор В. М. Верховинець – педагог-новатор, викладач вищої школи, автор навчальних програм, посібника, підручника, основоположник сценічного жанру – театралізованої пісні, організатор художнього колективу нового типу (“Жінхоранс”), постановник першого українського балету (“Пан Каньовський”, муз. М. Вериківського), основоположник українського дитячого музично-ігрового репертуару (“Весняночка”), засновник теоретичних засад розвитку національної хореографії (“Теорія українського народного танцю”), дослідник українського фольклору (“Українське весілля”), автор численних

хорових і вокальних творів, аранжувань українських народних пісень. Метою багатогранної творчої діяльності В. М. Верховинця є формування національної культури молоді, його педагогічний досвід потребує широкого впровадження у сучасну практику навчання і виховання.

Список використаної літератури

1. Дем'янюк Н. Ю. Василь Миколайович Верховинець / Н. Ю. Дем'янюк / Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги: підручник / [А. М. Бойко, В. Д. Бардінова та ін.]; під заг. ред. А. М. Бойко . – К. : ВД “Професіонал”, 2004. – С. 468–469.

2. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. Посібник / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.

3. Українська музична енциклопедія / НАН України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського / Г. Скрипник. К., 2006. – 680 с.